

Összevetve az eddigi képzési típusokkal, a hatéves kéttannyelvű osztályok bizonyulnak a tanulók és az iskola szempontjából is a leghatékonyabbnak.

JEGYZET

(1) Tóth Tiborné: *Új utak a kétnyelvű oktatásban. Új Pedagógiai Szemle, 1991/11.*

(2) Vámos Ágnes: *A két nyelven tanító gimnáziumok magyarországi típusai. Pedagógiai Szemle, 1989/10.*

HANSÁGI KÁROLY

A nyelvtanár új szerepe a kommunikatív nyelvoktatásban

A régi idők hagyományos tanárcentrikus módszereit világszerte, így hazánkban is, fokozatosan felváltják a kommunikatív nyelvoktatás különböző módszerei. A kommunikatív nyelvoktatás eredményességéhez igen fontos a jó tanulócsoport, melyben a diákoknak a tanulás, a tanárnak a tanítás nem nehéz, fáradságos munka, hanem örömteli élmény. A modern tanár számára a kihívás óriási, hiszen rajta múlik, hogy diákjaiból jó hangulatú, erős kohéziójú csoportot szervezzen. Tanulmányomban annak a felmérésnek az eredményét ismertetem, melynek során gyakorló nyelvtanárok mondták el tapasztalataikat a nyelvtanár új szerepéről a beszédcentrikus nyelvoktatásban.

A jó tanulócsoport fontossága

A csoportdinamika terén végzett kutatásai alapján *Dörnyei Zoltán* megállapította: „A csoportdinamikai elvek ismerete és tudatos alkalmazása elősegítheti olyan nagy kohéziójú organikus közösségek létrejöttét, melyben a tanulás jóval intenzívebben és fájdalommentesebben folyik.” (1) Egy ilyen csoport létrehozásában kétségkívül a tanáré a legnagyobb szerep, aki ezáltal új kihívással találja magát szemben, hiszen úgy kell „kézben tartania” csoportját, hogy az órán – a hagyományos tanítási módszerrel ellentétben – ne az övé legyen a domináns szerep, hanem a tanulókkal együtt alakítsa ki a tanulás legideálisabb feltételeit.

Természetesen akár tudatosan, akár ösztönösen, minden tanár erre törekszik, hiszen senki sem szeret lehangolt diákokkal, fásult légkörben dolgozni. De hogyan alakítsuk ki ezt az ideális, hatékonyan működő, organikus nyelvtanuló-csoportot? Bizonyára minden gyakorló nyelvtanár sok „receptet” tudna felsorolni.

Kutatásaimnak része ennek az új, szélesebb körű tanárszerepnek az elemzése. Interjúkat készítettem az ELTE Bölcsészettudományi Karának Angol Tanszékén és az Angol Tanárképző Központban olyan magyar és angol anyanyelvű angoltanárokkal, akik hosszú évek óta eredményesen oktatják a nyelvet.

Az interjúk során arra kerestem a választ, hogy mit tesznek ezek a tanárok egy jó tanulócsoport létrehozásáért. A következő kérdéseket tettem fel:

1. Melyek a jó tanulócsoport jellemzői?
2. Mik azok a legfontosabb tényezők, amelyeket egy nyelvtanárnak szem előtt kell tartania, hogy az órája jó és hatékony legyen?
3. Véleménye szerint mi az oka annak, hogy ugyanannak a tanárnak lehet csoportdinamikai szempontból jó, illetve rossz csoportja is?

4. Miért lehetséges az, hogy ugyanaz a csoport az egyik tanár véleménye szerint jól, a másik szerint rosszul működik?

A harmadik és negyedik kérdést arra a feltevésre alapoztam, hogy mindaz, ami az órákon, illetve a csoporttal történik, sokak véleménye szerint szinte teljes mértékben a tanáron múlik.

A jó tanulócsoporthoz jellemzők

Az első kérdésre adott válaszok alapján a következők jellemzik a jó tanulócsoporthoz:

a) A megkérdezett tanárok a tanár-diák kapcsolatot illetően azt tartják a legfontosabbnak, hogy a csoport tagjai igazodjanak azokhoz a *normákhoz*, amelyek a közös munka során kialakultak: megírják a házi feladatot, rendszeresen járjanak és pontosan érkezzenek az órákra stb. Fontos, hogy a tanár következetes legyen, és mindig számon kérje, amit elvár, ellenkező esetben a tanulók nem fogják komolyan venni.

b) Ugyancsak jó jel, ha a tanulók képesek *megbeszélni* bizonyos kérdéseket vagy a felmerülő problémákat egymás között vagy a tanárral. A visszajelzés nagyon fontos a tanárnak, hiszen ennek segítségével tudja a tanulók igényei szerint formálni az elsajátítandó anyagot. A közös munka során problémák merülhetnek fel, konfliktushelyzetek alakulhatnak ki. Egy jó csoport tudja *kezelnie* ezeket a *konfliktusokat*.

c) A *nyíltság* nagyon lényeges. Az előítéletek megnehezítik, gyakran lehetetlenné teszi a feloldódást; feszült, ellenséges légkörben nem lehet dolgozni, tanulni.

d) A *közös élmény* erősíti a csoport összetartását.

Az alábbi vélemények elsősorban a tanulók közötti viszonyra vonatkoznak:

a) Minél erősebb a *motiváció* a csoportban, annál hatékonyabb a tanulás. Gondoljunk csak például olyan csoportokra, ahol a tanulók vegyes anyanyelvűek, és a kommunikáció egyetlen lehetősége, ha a tanulandó nyelven szólnak egymáshoz. Vagy például, ha valakinek a munkájához, tanulmányaihoz elengedhetetlen az adott nyelv ismerete. Ilyen esetekben biztosan elkövetnek mindent, hogy minél gyorsabban és eredményesebben tanuljanak.

b) A jó csoport kialakulásához feltétlenül szükséges, hogy a csoport tagjai hajlandók legyenek *kooperálni*, aktívan kivenni részüket az órai munkából. Szívesen *segítik egymást* a munkában, tudják, hogy számíthatnak társaikra. Az olyan tanulókkal könnyű együtt dolgozni, akik nem várják el, hogy a tanár mindent a „szájukba rágjon”. Sokkal hatékonyabb ugyanis, ha a diák rájön bizonyos dolgokra, vagy saját maga felfedez összefüggéseket a tanár magyarázata vagy rávezető kérdései alapján. Fontos, hogy hajlandók legyenek *együtt dolgozni* párban vagy csoportmunkában, mert ezek a tanulási formák elengedhetetlenek a beszédkézség fejlesztésében. Lényeges, hogy ne legyenek közömbösek vagy türelmetlenek egymás iránt, hallgassák meg a másikat, mert mindenkinek éreznie kell, hogy teljes értékű tag a csoportban, és számít a véleménye.

c) Könnyű dolgozni egy csoporttal, ha tagjai *fantáziadús*, élénk, aktív emberek, akiknek vannak gondolataik, véleményük.

d) Akkor működik hatékonyan egy csoport, ha a tanulók *nyelvtudása* megközelítőleg azonos szintű. A nyelvi szintek közötti különbségek miatt keletkező feszültségek akkor oldódnak fel, ha a jobb nyelvtudású diákok segítik a gyengébbeket. Ellenkező esetben ugyanis a jobbak úgy érzik, a gyengébbek visszafogják őket, és ezáltal nem tanulnak eleget. Nagyon nehéz a tanár helyzete ilyenkor, mert ha a gyengébbel próbál haladni, akkor a jobb nyelvtudású diák elégedetlen lesz és unatkozni fog, ha pedig a jók mércéje szerint halad, a gyengébb elmarad, „elvesztheti a fonalat”, nem lesz képes fejlődni. A középutat igen nehéz megtalálni.

e) Előfordulhat, hogy olyan tanulók kerülnek ugyanabba a csoportba, akik valami oknál fogva nem szeretik egymást. Mégis, a jó tanulócsoporthoz mint közösség, lehet olyan hatással az egyénekre, hogy azok mint csoporttagok *elfogadják egymást*, és így hajlandók legyenek és tudjanak együtt dolgozni a közös cél érdekében.

Mire figyeljen a tanár?

Bizonyára minden ambíciózus tanár egy ilyen jó csoportról álmodik, amikor bemegy első órájára. Mit kell tennie a tanárnak, hogy jó csoport szerveződjék, és az órája érdekes, hangulatos és hasznos legyen, és tanulójának is öröme teljék benne?

A második kérdésre válaszolva a tanárok a következőket sorolták fel:

1. A tanárnak arra kell ösztönöznie diákjait, hogy minél többet *szerepeljenek*: tanár-diák és diák-diák között is hangos interakció jöjjön létre. Elengedhetetlen a beszédcentrikus nyelvoktatásban, hogy a *tanuló legalább annyit beszélhessen az órán, mint a tanár*, hiszen gyakorlással fejleszthető leginkább a beszédképesség.

2. Az az igazán jó óra, amelyik után a tanuló érzi, hogy *megtanult* valamit, amit korábban nem tudott. Fontos, hogy a tanár *rugalmas* legyen. Nem szükséges „tűzzel-vassal” ragaszkodni az óravázlathoz, ha az órán felvetődik egy érdekes kérdés, és hasznosabb is, ha ezt beszéljük meg, esetleg feladatokon keresztül gyakorolják. Lehet sikeres egy óra akkor is, ha nem a tanár által előre eltervezett módon zajlik.

3. A tanulási folyamat során, mint már korábban is említettem, előfordulhat, hogy *konfliktushelyzet* alakul ki. Ez lehet a diákok között, lehet a diákok és a tanár között is, de semmiképpen sem szabad megriadni tőle, ugyanis a konfliktusoknak nincs mindig negatív következménye. De semmiképpen nem szabad elsiklani felettük, hanem tudni kell kezelni azokat. Beszélni kell a problémákról, és meg kell próbálni megoldani őket. A felhalmozódó, fel nem oldott feszültségek akár a csoport felbomlásához is vezethetnek. Az *egyén tisztelete* nagyon fontos. Segíti az előrehaladást, önbizalmat ad a tanulónak, ha jó válasza esetén a tanár megdicséri. Nem előnyös azonban, ha egy helytelen válasz miatt túlságosan negatívan értékeli a diákot, mert gátlóan hathat későbbi megnyilvánulásaira. Visszavetheti a tanulókat, ha társaik kinevetik őket azért, mert rosszul válaszoltak. Ilyenkor a tanárnak közbe kell lépnie, ugyanis a gúnyolódás erősen frusztrálhatja a gyengébbeket, s gátlásokat építhet ki bennük. Az ilyen kirekesztett tanuló is gyengíti a csoport egységét.

4. Szívesebben tanul a csoport, ha tagjai érzik, hogy tanáruk megértő, türelmes, nagyvonalú, de következetes, és fontos számára, hogy ők eredményesen tanuljanak. A tanárnak kiemelkedő empátikus készséggel kell rendelkeznie, hogy „érezhesse” csoportját. Ha a tanár megismeri csoportját, tud olyan, számukra *érdekes anyagokat*, könyveket, feladatokat stb. választani, amelyek lekötik a diákok figyelmét.

5. *Kellemes, nyugodt légkörben* hatékonyabban lehet dolgozni. Jó hatással van a tanulók egymás közötti kapcsolatára, ha úgy ülnek az órán, hogy látják egymást; egymás reakcióit, gesztusait, arckifejezését. A hagyományos, egymás mögötti padokban való *ül-tetés* megnehezíti a személyes kontaktus kialakulását. A nyelvtanulásban előnyös a *kis létszám*. Ha kevesen vannak a csoportban, mindenkinek alkalma nyílik a megszólalásra.

Minden a tanáron múlik?

A témában végzett kutatásaim során felmerült egy kérdés, amelyre már tanulmányom elején is utaltam. (Erre vonatkozik az interjúk harmadik és negyedik kérdése.) Ha elfogadjuk azt a feltételezést, hogy a tanár által irányított tanulási folyamat teljes mértékben a tanáron múlik, akkor vajon miért lehet ugyanannak a tanárnak jó és rossz csoportja is? A feltevés szerint ugyanis, ha az a tanár „jó”, akkor „jó” kell hogy legyen a csoportja is, illetve ha egy csoport „rossz”, bizonyára a tanár hibázott valahol. Ez a kérdés azonban sokkal bonyolultabb – a megoldás nem ilyen egyszerű.

A megkérdezett tanárok szinte mindegyike találkozott már hasonló problémával, és a következőképp magyarázták a jelenséget:

A csoport közösséggé formálódása nagy mértékben függ tagjainak *egyéniségétől*. Előfordulhat, hogy a tanulók minden igyekezet ellenére sem tudnak, vagy nem is akarnak „kijönni” egymással, sőt az is elképzelhető, hogy a tanár nem tud a csoporttal együtt dolgozni, nem tudja őket munkára bírni.

Minden tanárnak van egy *tanítási stílusa*, melyet persze a jó tanár kisebb-nagyobb mértékben tud alakítani, módosítani a tanulók igényeinek megfelelően, de természetesen nem tud kilépni önmagából. Ha a tanulók elvárása, tanulási stílusa nem hangolódik össze a tanár tanítási stílusával, nagy a valószínűsége, hogy nem tudnak eredményesen együtt dolgozni. Pedig a tanulási folyamat kölcsönös megegyezésen, kompromisszumokon alapul.

A tanulók *szociális háttere* (*socio-economic background*) ugyancsak fontos. A különböző szociális háttérű tanulók és tanárok eltérő igényekkel, elvárásokkal jönnek, és ezek nem mindig egyeztethetők össze. Nehézségek forrása lehet a konfliktuskezelés képessége vagy hiánya is, hiszen *konfliktushelyzetben* mindenki másképp reagál.

Ezek olyan tényezők, amelyek komoly pszichológiai elemző munkát kívánnak a tanártól, mert neki kell kezdeményeznie a számára problematikus csoport konfliktusainak megoldását.

Ezzel szorosan összefügg az interjúk utolsó kérdése, mely arra hívja fel a figyelmet, hogy ugyanarról a csoportról az egyik tanár pozitívan, a másik pedig negatívan nyilatkozik.

Az okok keresésekor itt is több tényezőt kell megvizsgálni. Mivel nincs két egyforma ember, nem lehetnek teljesen azonos *elvárások, módszerek, célkitűzések, szükségletek, érdeklődési területek és értékrendek* sem. Pedig ezek mind fontosak a nyelvoktatásban, és ha legalább megközelítőleg nem egyeznek meg a tanár és tanítványai esetében, elégedetlenséget eredményezhetnek.

A megítélésbeli különbség azonban abból is fakadhat, hogy a két tanár általában *nem ugyanazt a tárgyat* tanítja az adott csoportban. Így más-más oldalukról ismerik meg tanítványaikat, hiszen más képességek kellene a különböző tárgyakhoz.

Ha a két tanár mégis *ugyanazt a tárgyat* tanítja, a tanároknak szorosan együttműködve kell dolgozniuk, hogy a csoport mindkét órán hasonlóan működhessen.

Nem szabad meglepedkezni arról sem, hogy a tanulók teljesítményét, órai munkáját befolyásolja az is, hogy az óra *a napnak melyik szakában* van. Kora reggel még álmosak, a délutáni órákban és főként este már fáradtak, kimerültek a hallgatók. Ilyenkor nehezebb munkára bírni őket, sokkal inkább passzívak az órán, és a tanártól várnak mindent, ahelyett, hogy aktívan kivennék részüket az órai munkából. Ilyen esetben a tanár feladata „felrázni” őket.

Miként a megkérdezett tanárok gyakorlati tapasztalataikkal is alátámasztották, napjaink modern nyelvtanárainak szerepköre a nyelvtanulás folyamatában jelentős mértékben bővült, gazdagodott, és magasabb szintre emelkedett. Ugyanis ahhoz, hogy a tanár a beszédcentrikus nyelvoktatásban eredményes munkát végezhesen tanítványaival, már nem elegendő csupán az adott nyelvet és a módszertant magas szinten ismernie, hanem felkészültségének az is részévé kell váljon, hogy egy olyan könnyedén, gördülékenyen működő csoportot tudjon kialakítani, amelyben a beszédcentrikus nyelvoktatásban oly alapvető folyamatos tanár-diák és diák-diák közti interakció minden nehézség nélkül kialakulhat.

Ezért kíséreltem meg kutatásaim során összegyűjteni azokat a legfontosabb tapasztalatokat, tanácsokat, véleményeket, melyek hozzásegíthetik a gyakorló nyelvtanárt – és egyben bármely más tantárgyat tanító tanárt – a hatékonyan funkcionáló tanulócsoporthoz kialakításához.

IRODALOM

- (1) Dörnyei Zoltán: *Csoportdinamika és nyelvoktatás. Pedagógiai Szemle* 40. szám 1990. 307-318. old.
- Wright, Tony: *Roles of Teachers and Learners. Oxford University Press, 1987.*
- Hadfield, Jill: *Classroom Dynamics. Oxford University Press, 1992.*
- Chaudron, Craig: *Second Language Classrooms. Research on Teaching and Learning. Cambridge University Press, 1988.*
- Stevick, Earl W.: *Memory, Meaning and Method. Some Psychological Perspectives on Language Learning. Newbury House Publishers, Inc. (Rowley) Massachusetts, 1976.*